

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Filozofická fakulta

Katedra religionistiky

Křesťanství
Velké postavy tridentského katolicismu
(seminární práce)

Zpracovala: Michaela Volejníková
Vyučující: PhDr. David Václavík, Ph.D.
Předmět: Křesťanství
Ročník: I.
Datum: 10. 5. 2005

KATOLICISMUS OBECNĚ

Tématem mé seminární práce jsou velké postavy tridentského katolicismu. Nejprve bych chtěla pojednat o tom, co to vlastně katolicismus je a poté trochu pohovořit o tridentském koncilu samotném.

Dnes je katolicismus, který se obecně nazývá římský katolicismus, nejrozšířenější formou křesťanství na světě. Zůstává značně tolerantní vůči vymezení otázky Ducha svatého. Církev se zde pokládá za následníka Boha – čili jakousi boží instituci, která má hlavní opěrný bod právě v božské skutečnosti. Dále je dalším charakteristickým znakem katolické církve také to, že má tři velké nástroje viditelné jednoty, za něž se považuje „věrné hlásání evangelia, udělování svátostí a vedení církve biskupy“¹, jež stojí v čele, tzn. ti, kteří jsou nástupci apoštolů s Petrem jako prvním papežem. Biskup římský má ale výhradní stanovisko mezi ostatními biskupy a to mu zaručuje jeho prvenství. Katolicismus se dále vyznačuje velkou liturgičností – nejlépe to vystihuje latinské heslo: „lex orandi, lex credendi, což lze přesně přeložit jako „způsob, jakým se modlíte, určuje, jakým způsobem věříte.“² Katolicismus klade také velký důraz na svátosti, tzn. že „Kristův přínos, vyplývající z jeho smrti a vzkříšení, se na církev přenáší svátostmi.“³ Katolická víra uznává celkem 7 svátostí a mezi nimi se považuje za svátost s největším významem právě svaté přijímání.

V katolicismu hraje významnou úlohu také úcta ke svatým a to zejména v lidovém katolicismu. Výhradní postavení má však Panna Marie a její neposkvrněné početí a to, že byla „bez podílu na prvotním hříchu (jako ostatní lidé).“⁴ „Katoličtí autoři přesto pečlivě poukazují na *uctívání*, které přísluší Marii, a na *vzývání*, určené Bohu a Ježíši Kristu jako Synovi božímu.“⁵

V lidovém katolicismu se k úctě používá například růženec, jenž se skládá ze 150 modlitbiček.

¹ Filipi, P.: Církev a církve: kapitoly z ekumenické eklesiologie. Brno: CDK, 2000. s.

² McGrath, A.: Křesťanská spiritualita. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001. s. 31.

³ McGrath, A.: Křesťanská spiritualita. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001. s. 32.

⁴ McGrath, A.: Křesťanská spiritualita. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001. s. 32.

⁵ McGrath, A.: Křesťanská spiritualita. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001. s. 32.

TRIDENTSKÝ KONCIL (1545 – 1563)

Svolání koncilu provázely těžké chvíle. Tehdy byl papežem Klement VII., což byl bratranec Lva X. Velmi si vzpomínal na těžké chvíle v Kostnici a v Basileji a všemožným způsobem se snažil svolání koncilu zabránit.

Jeho nástupcem se stal papež Pavel III. z rodu Farnese. Své útočiště našel u francouzského krále Františka I., který se bál, aby tím, že bude koncil svolán, nedošlo k posílení politické moci jeho protivníka, císaře Karla V.

První svolání koncilu se mělo uskutečnit 23. května 1537 do Mantovy. To ale nevyšlo, protože vypukla nová válka mezi Karlem V. a Františkem I.

Situace se neustále komplikovala a tak se sám císař pokusil o rozumné řešení s protestanty a Pavel III. poslal svého delegáta – kardinála Contariniho do Řezna roku 1541. Dohoda ale opět ztroskotala, protože protestanté odmítli nauku o přeměnění podstaty v eucharistii.

Po přerušení jednání v Řezně se iniciativy ujal sám Pavel III. Místem pro konání koncilu se měl stát Trident, „náležející k říši, ale snadno dosažitelný z Itálie a město většinou italské, odpovídal požadavku stavů, byl přijat od papeže, ale jen s pochybností.“⁶

První svolání do Tridentu bylo ale neúspěšné, protože opět vypukla válka mezi Františkem I. a Karlem V. Až po uzavření míru mezi Karlem a Římem mohlo dojít pokojnou cestou ke svolání koncilu. Tak byl definitivně svolán na rok 1545 do Tridentu.

První zasedání trvalo 2 roky: 1545-1547. Roku 1546 bylo rozhodnuto, že:

- a) apoštolská tradice je nejdůležitější a je rovna přímo Písmu svatému
- b) postačujícím důkazem katolického dogmatu je latinská Vulgáta od svatého Jeronýma
- c) hlasovat se bude podle hlav, ne podle národů
- d) bude přijat dekret o dědičném hříchu

⁶ Jedin, H.: Malé dějiny koncilů. Praha: Česká katolická charita in ÚCN, 1990. s. 66.

Toto zasedání bylo ale znovu přerušeno bojovými událostmi šmalkaldské války. Po bouřlivé generální kongregaci byla předložena katolická nauka o ospravedlnění, jež byla nakonec schválena. Projevovaly se ale velké názorové rozdíly mezi španělsko-císařskou skupinou a Italy, kterých byla většina.

V roce 1547 se rozhodlo o přeložení koncilu do Boloně, jež se považovalo za druhé město církevního státu. V pozadí koncilu však neustále zuřila válka a už to vypadalo, že císař zvítězí. Jenomže přenesení koncilu do Boloně zkřížilo císaři cestu a proto chtěl, aby se koncil vrátil zpět do Tridentu. To však papež Pavel III. odmítl.

Na nový papežský stolec usedl po Pavlu III. Julius III. Ten byl ochoten povolat koncil zpět do Tridentu a tak se tedy roku 1551 přesunul a trval do roku 1552. Zde definoval učení o eucharistii. Němečtí protestanté se dostavili, ale jejich požadavkům koncil nakonec nevyhověl. Došlo k odročení až do doby střídání opět na papežském stolci. Novým papežem se stal Pius IV.

V roce 1562 nastalo třetí a poslední zasedací období koncilu, které trvalo až do roku 1563. Opět se projednávala dogmata, jako jsou například eucharistie či mešní oběť.

V této fázi ale koncil musel překonávat těžkou krizi. Jednalo se o poměr moci papežského primátu k moci biskupské. Toto napětí bylo provázáno vzájemným obviňováním a krutými intrikami. Konec přinesla až smrt dvou hlavních papežských legátů. Na jejich místo ale Pius IV. dosadil svého nejménějšího poradce – Moroneho.

Morone se právem považuje za zachránce Tridentského koncilu. Sestavil reformní návrh, a to o 42 člancích. Reforma se týkala úředních povinností kardinálů a biskupů, pravidelné pořádání synodů, koncílů atd. Také se jeho reforma označuje jako tzv. „tridentská reforma“. „Její vnitřní zákon zní: Spása duší je směrodatná.“⁷

Byl vydán mimo jiné také dekret o manželství, což znamená, že manželství, která byla uzavřena tajně, bez faráře a beze svědků, jsou potom neplatná. Dále byl vydán například i

⁷ Jedin, H.: Malé dějiny koncílů. Praha: Česká katolická charita in ÚCN, 1990. s. 78.

dekret o očištění, odpustcích a uctívání svatých. „S přáním „jděte v pokoji“ ukončil Morone koncil.“⁸

„Tridentský koncil byl odpovědí nejvyššího církevního učitelského úřadu na protestantskou reformaci...Dal teologii právě jako hlásání víry jasné normy, učitelským úřadům vymezil, ale neodloučil, kde už bylo odloučení...Proti protestantské reformaci postavil katolickou reformu.“⁹

Nakonec se roku 1564 papež Pius IV. ustanovil kardinálskou kongregací a jeho synovec Karol Boromejský se stal jako milánský arcibiskup svým působením vzorem tridentského pastýře.

Tolik snad o tridentském koncilu a teď bych se konečně zaměřila na některé osobnosti, které měly s tímto významným koncilem co dočinění.

PAVEL III.

Pavel III. se narodil 29. 2. 1468 v Římě jako Alessandro Farnese. Byl vzděláván ve Florencii u Lorenza de Medici a znal i Lva X. Roku 1493 ho Alexandr VI. učinil kardinálem, jímž byl přes 40 let.

Byl velmi oblíbený právě mezi Římany, protože to byl jejich první rodák od doby Martina V. Ale město, v němž vládl, velmi utrpělo drancováním z roku 1527 a proto se Pavel rozhodl skončit se zlořády a uvedl do chodu dozorčí mechanismus.

Roku 1536 svolal generální koncil, který se měl konat 1537 v Mantově. Jenomže protestanté odmítli účast a tak Pavel svolal další koncil roku 1537 do Vicenzy. K tomuto

⁸Jedin, H.: Malé dějiny koncilů. Praha: Česká katolická charita in ÚCN, 1990. s. 79.

⁹Jedin, H.: Malé dějiny koncilů. Praha: Česká katolická charita in ÚCN, 1990. s. 79.

koncilu opět nedošlo, protože vypukla nová válka mezi Karlem V. a Františkem I. Velikým gestem tohoto papeže bylo, že se mu pak podařilo mezi těmito věčnými rivaly sjednat desetiletý mír.

Ale roku 1544 uzavřeli Karel s Františkem smlouvu v Crespi a Pavel se rozhodl s plnou vážností koncil svolat. Byl tedy zahájen 13. 12. 1545 v Tridentu a trval 2 roky, než došlo k přerušení. Koncilní otcové zde definovali katolické učení o Písmu, svátostech, spasení atd. Koncil přerušilo vypuknutí moru a přesunul se do Bologne.

Trvalým dědictvím po Pavlovi se stal nejen tridentský koncil, ale také umění Tiziana, jehož byl ochráncem. Schválil také mnoho nových řádů, jako například jezuity, theatiny či voršilky. Také vydal zakládací listinu univerzity v Maceratě

Ve svém úřadě byl od 12. 10. 1534 do 10. 11. 1549.

JULIUS III.

Julius III. se narodil 10. 9. 1487 v Římě jako Giammaria Ciocchi del Monte a jeho otec byl právníkem. Julius se však nerozhodl jít po stopách svého otce, ale podle svého strýce, kterého následoval na kněžskou dráhu. Roku 1522 se stal biskupem v Pavii. Ještě za Klementa VII. se stal římským prefektem a kardinálem ho jmenoval Pavel III.

Je důležitý tím, že předsedal prvnímu zasedání tridentského koncilu a když vypukl mor, vedl jeho přesun do Bologne.

První věc, kterou udělal, když se stal papežem, bylo to, že potvrdil vládu Ottavia Farneseho pod Parmou. Jenomže Ottavio se spojil s francouzským králem, papež tedy s císařem. Došlo k obnově zasedání přerušeno koncilu roku 1551. Jenomže trval pouze rok, protože se nebezpečně přiblížili francouzští vojáci a Julius koncil odročil.

Potom, co císař byl nucen uzavřít s Francií mír roku 1552, Julius se uchýlil do ústraní v zámečku Villa Giulia. Tam se společně se svým oblíbencem Innocenzem del Monte, kterého později jmenoval kardinálem, oddával radovánkám všedního života.

Ale i přes pověst, že se Villa Giulia stala synonymem dekadence, se přece jenom přes tento úpadek podařilo prorazit některým reformám. Rozkvět prožívali jezuité, církve založila v Římě Collegium Germanicum, jež mělo sloužit na výchovu německých kněží. Julius také schválil založení univerzity v Limě a v Mexiko City, což velmi přispělo k rozvoji vzdělanosti.

Julius III. vládl na svém stolci do 7. 2. 1550 do 23.3. 1555.

PIUS IV.

Pius IV. se narodil 31. 3. 1499 v Miláně jako Giovanni Angelo Medici a pocházel z chudé větve florentské dynastie. Pius IV. proslul svou učeností, narozdíl od svého bratra, který se přidal k žoldnéřskému vojsku. Roku 1529 odešel do Říma a vstoupil na kněžskou dráhu. Díky Klementovi VII. se stal pronotářem Pavel III. ho jmenoval kardinálem. Julius III. ho zase učinil legátem v Romagni a kapitánem papežských vojsk.

Giovanni byl zvolen po papežově smrti až po třech měsících a přijal jméno Pius. Co udělal jako první bylo, že rehabilitoval ty, které dal papež Pavel IV. z politických důvodů popravit nebo zkonfiskovat.

Za jeho vedení ukončil tridentský koncil svou činnost, když schválil opatření ve prospěch reformy pro katolíky. Pius vydal bulu *Injunctum nobis* ze 13. 11. 1564, kde shrnul katolickou víru a shrnuje zde doktríny, v něž musejí katolíci věřit.

Papež ale provedl řadu dalších významných reforem, mimo jiné založil v Římě mnohojazyčnou tiskárnu, podílel se na rozvoji města a nemalými finančními částkami podporoval boj proti Turkům v Uhrách.

Pius byl původně pochován ve Svatém Petru, ale roku 1583 ho nově pohřbili v kostele Santa Maria degli Angeli, který na Piovu žádost navrhl Michelangelo.

Pius IV. vládl na papežském stolci od 26. 12. 1559 do 9. 12. 1565.

PIUS V.

Pius V. se narodil roku 1504 v Boscu v Piemontu jako Michele Ghisleri. Pocházel ze vznešeného bolognského rodu a ve 14ti letech vstoupil do dominikánského řádu. Roku 1556 se stal biskupem v Sutri a inkvizitorem v Lombardii. Později byl přeložen do Mondovi v Piemontu, kde pomáhal Karlu Boromejskému při šíření liturgické reformy. Od jeho doby chodí všichni papežové v bílém rouchu, protože Pius mu zůstal věrný i přes svůj status dominikána.

První věc, kterou provedl ve svém pontifikátu bylo, že prohlásil nadřazenosti církve nad světskou mocí. Vždy se snažil bojovat všemožnými způsoby proti protestantům, hlavně v anglikánské církvi. Pius vyobcoval královnu Alžbětu I. Anglickou z církve, když znovu obnovila církev anglikánskou a podporoval skotskou královnu Marii Stuartovnu.

Bojoval také proti Turkům, když zorganizoval Svatou ligu, v níž spojil loďstvo své s benátským a španělským. 7. října roku 1571 v bitvě u Lepanta byli Turci nakonec poraženi. Tak Pius učinil 7. říjen svátkem Panny Marie Vítězné, která se později změnila na Pannu Marii Růžencovou, protože se na papežův pokyn vzájemně propojené skupiny po celé Evropě modlily růženec za křesťanské loďstvo.

Pius prováděl reformy, o kterých rozhodl tridentský koncil. Roku 1566 vydal tridentský katechismus, 1568 zreformoval breviář a 1570 bulou Quo primum zrevidoval misál. Byla zavedena i tzv. tridentská mše, což byla spíše kodifikace než radikální změna. Tento ritus měl po roce 1570 zůstat zachován po čtyři století.

Pius provedl reformy i v kurii, kde například zreformoval úřad penitenciáře nebo založil kongregaci, která měla sledovat písemné projevy. Striktně odmítal rodinnou protekci a sám šel příkladem obyvatelům ve své osobní zbožnosti.

Někteří vědci se shodují, že Pius zahájil protireformační hnutí, jež přineslo později očištění církve, aby se znovu zaměřila na spásu duší a také na misionářské úsilí v zámoří. Hlavní prioritou se stalo kázání a hymny, vedle nichž se nakonec rozvinul i nový druh architektury, a to baroko.

Pius zastával svůj úřad od 7. 1. 1566 do 1. 5. 1572. V roce 1672 byl blahorečen a 1712 prohlášen za svatého. Byl pohřben v Santa Maria Maggiore a jeho svátkem je 5. květen.

Použitá literatura:

COULOMBE, CHARLES A.: *Náměstkové Kristovi – životopisy papežů*. Praha: BB/art, 2004. 526 s. ISBN 80-7341-374-4.

FILIPI, P.: *Církev a církve – kapitoly z ekumenické eklesiologie*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2000. 187 s. ISBN 80- 85959 58-5.

JEDIN, H.: *Malé dějiny konciliů*. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1990. 146 s.

MCGRATH, ALISTER E.: *Křesťanská spiritualita*. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2001. 310 s. ISBN 80-7207-444-X.